

Hory a podhůří

Krušnohorské lesy byly odedávna nejen zásobárnou dřeva pro hlubinnou těžbu rud, ale i pro rozvíjející se průmysl. Sloužily a slouží loveckým zálibám, jsou rekreačním prostorem současnosti. Jak ale hodnotit přírodní bohatství Krušných hor, bylo přínosem nebo prokletím?

Nesoulad do vyvážených přírodních vztahů na horách nezanese nikdo jiný než člověk. Pralesy braly rychle za své, neboť intenzivní těžba pro důlní potřeby i neregulovaná pastva brzo vykonaly dílo zkázy. První zmínky o omezování těžby dřeva vrcholící vydáním jáchymovského Lesního řádu jsou známy již z první poloviny 16. století (1547). Zákazy těžby pro silné narušení lesů jsou opakovaně vydávány téměř vzápětí poté (1560-1564), vyřešit problémy měl i nový Lesní řád Maxmiliána II. (1564). Durdil se i Rudolf II., přestože byla jmenovitě udělována a potvrzována práva pro zpracování dřeva, pálení dřevěného uhlí a porážení stromů, ale přes všechna opatření byly zdejší lesy zcela vykáceny už v průběhu 16. století. Lesní řád z roku 1564 byl nově upraven v roce 1613, přesto byl už roku 1618 vydán opětovný zákaz těžby dřeva. Za Ferdinanda III. bylo v letech 1653-1659 pro špatné hospodaření v lesích odebráno právo kácet s takovou frekvencí, které se nevyrovná ani dnešnímu zabavování řidičských průkazů při policejní šťáře kousek za hospodou. Oči se přimhouřily pouze nad potřebami radnic, škol, nemocnic a kostelů. Pozadu nezůstal ani Leopold, který těžbu zcela zakázal (1661).

dodnes běsnící vichřice vyvrací a lámou stromy...

(Myslivny, 2007)

... a tu a tam odnesou i celé střechy

(Ryžovna, 2005)

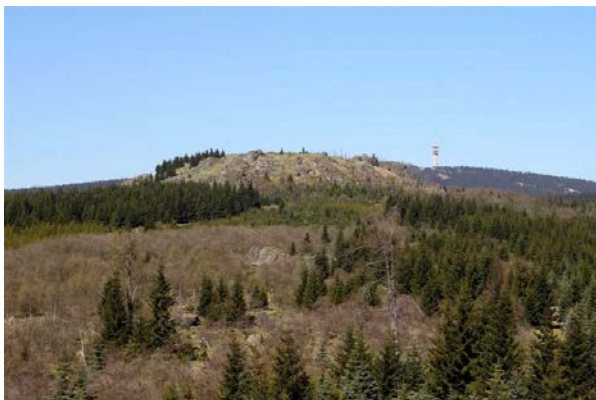
Trpělivost došla už i tak dost pokoušené Přírodě, přesto neseslala do hor lidožrouta, nýbrž nelogicky velkou kůrovcovou kalamitu (1683). S obnovou lesů se nesměle začalo počátkem 18. století, kdy se na paseky rozhazovala buď semena, nebo i celé šišky. Po roce 1729 se začalo vyměřovat a tvořit lesní mapy, po roce 1760 se už objevují zmínky o cíleném zalesňování. Přehoupnutí se do nového století šlo ruku v ruce s výsadbou sazenic z lesních školek, důsledkem čehož vyrůstaly místo smíšených lesů stejnověkové monokultury smrku ztepilého, které přetrvaly až dodnes. První vážné problémy proto na sebe nedaly dlouho čekat. Velkou kůrovcovou kalamitu mezi lety 1802-1809 si zopakoval i rok 1835, novinka v podobě velké kalamity obaleče modřínového se dostavila roku 1899. Okázalé mejdany žravých poletuch se začaly s tvrdošíjnou pravidelností střídat s rozsáhlými polomy po běsnících vichřicích.

každý se živí, jak umí – jedni baští stromy, druzí zase je; v přirozených lesích by se ale nenasytní brouci-kůrovci nikdy nepřemnožili (2008)

Rozporuplné soužití člověka s přírodou vyvrcholilo ve 2. polovině 20. století, kdy největší objemy těžebních prací začaly být realizovány v pánevích oblastech. Intenzivní rozvoj lomového dobývání uhlí a výstavba tepelných elektráren v podhůří působily na krajinu i lidi jako nakažlivý, hnisavě mokvajícím bolák. V důsledku exhalací z podkrušnohorských pánevích oblastí začalo docházet k velkoplošnému odumírání smrkových porostů, které nemohly odolávat ani výkyvům klimatu, ani hmyzím kalamitám. I zde se však projevily rozdíly. Agresivní kapacita Sokolovské pánve, představující necelou třetinu potenciálu Mostecká, neapáchala v západní polovině Krušných hor takové škody, jako v jejich východní části gigantická průmyslová aglomerace Severočeské hnědouhelné pánve. Západní část proto nebyla tak silně poškozena imisními kalamitami a nevyskytují se zde tak rozsáhlé plochy porostů náhradních a přípravných dřevin. Přesto asi nejvíce vrásek se vrylo do čel lesníků po velké kůrovcové kalamitě v roce 1952 a zejména v roce 1980, kdy obří kalamitu obaleče modřínového

vého pomohl zničit až urputný letecký postřik, připomínající americké kobercové nálety z druhé světové války.

průmyslové exhalace zabily co mohly – názorným příkladem je odlesněný skalnatý eklogiticko-amfibolický suk Meluzína pod Klínovcem (2008)

aby nahé pahýly nevyvolávaly v mysli socialistického člověka nepatřičné otazníky, byly mrtvoly stromů naházeny na obrovské hromady, nad kterými se dodnes vznáší jejich údiv – „lidé, proč?“ (2008)

pohled z Meluzíny není příliš optimistický – na obzoru vpravo pánev s tepelnými elektrárnami, vlevo „les“ vrtulí a kam oko dohlédne, všude samý smrk (2008)

smrk – nezmar (2008)
(jako jediný přežil na vrcholu západního souseda Meluzíny socialistický holocaust smrkových lesů)

rozsáhlé plochy porostů náhradních a přípravných dřevin (jeřáb, bříza, kosodřevina) severovýchodně od Meluzíny mají evidentně jediný cíl – nesmyslně sem navrátit jedolité smrkové monokultury (2008)

monokultury – náš cíl (severozápadní okolí Meluzíny, 2008)
(i to už tady vícekrát bylo, tak proč to měnit)

Dodnes největšími znečišťovateli v Karlovarském kraji zůstávají palivo-energetické komplexy Sokolovska (ČEZ, a. s. Elektrárna Tisová a Sokolovská uhelná, a. s. Vřesová, Chemické závody Sokolov), ale i Chomutovska (ČEZ, a. s. Elektrárny Prunéřov I, II., Tušimice I, II, Počerady, Ledvice a Chemopetrol Litvínov), a dále se na znečištění podílejí větší města. Škodlivé účinky emisí na horské prostředí se tedy projevují mnoho kilometrů daleko od zdrojů, bez ohledu na krajské hranice. Imisní zátěž významně ovlivňuje i průběh počasí, resp. rozptylové podmínky (počet dní v roce s inverzí, kdy krátkodobé koncentrace škodlivin dosahují extrémně vysokých hodnot).

názorná ukázka šíření emisí – černý pruh sazí na obloze nad Ryžovnou ve vrcholové parovině Krušných hor se zde objevil už asi 3 hodiny po vypuknutí požáru skladu pneumatik v severočeských Tušimicích (2010)

Od dob, kdy člověk poprvé poznal surovinové bohatství hor i podhůří, již uplynula pěkná řádka let. Jeho působení zde dalo celé krajině pořádně zabrat. Socialistický průmysl v pánevním podhůří kdysi označoval Západ „za vřed na tváři Evropy“. V důsledku těžby uhlí a výroby el. energie v tepelných neodsířených elektrárnách chřadly nejen lesy, ale zanikala i lidská obydlí (téměř sto vesnic a měst), v konsekvenci s nezadržitelně postupujícím nenasytným drancováním surovin. V duchu „přání otcem myšlenky“ se začaly vysazovat „odolnější“ dřeviny, zejména smrk pichlavý, protože po kyselých deštích zbyly na horských návrších jen torza stromů, nahé pahýly dokládající smrt. Před problémem zavírala oči nejen vláda, ale zavírali je i sami obyvatelé. A víte proč? Byl jim vyplácen stabilizační příspěvek, bez uzardění zvaný „pohřebné“.

mrtvé stromy dosud najdeme i na samém vrcholu Klínovce (převládající západní větry je zde poněkud vyvedly z rovnováhy; 2008)

k vidění jsou dosud i v rezervaci Božídarské rašeliniště (2009)

Lidmi předdimenzovaná pánev nezvládla polistopadový průmyslový útlum s následnou regulací těžby a nepotřebné vrhla na skládku nezaměstnaných. S rekultivací nežádoucího smetiště si neporadila žádná polistopadová vláda, neboť odpověď na otázku, na jaké činnosti tyto nezaměstnané rekvalifikovat, by znamenala uvažovat v dimenzi delší než je jedno volební období. Místo přeškolení se plíživě, kvůli volebním preferencím, začaly porušovat limity těžby, aby se nakonec stát problematických dolů zbavil privatizací ve prospěch polostátních ČEZ. Pro „neoblíbenost“ jaderných zařízení, sloužících k výrobě el. energie, plánuje ČEZ modernizaci současných zdrojů tepelných (nelze vyloučit ani výstavbu zbrusu nových). Z toho vyplývá, že pravděpodobnost, že se začne znovu těžit více, je značná. „Uklidňující“ zprávou nebožákům (Horní Jiřetín), kterým velkorypadlo zřejmě vbrzku nahlédne do ložnic, by měl být fakt, že za zkázu svého obydlí dostanou „tučné“ odstupné. Doba necitelného socialismu už přeci dávno minula. Toho, že je republika na pánvích neustále energeticky závislá, jsme si vědomi všichni. Přesto jim držíme palce (připojí se i „matky“, poutající se řetězy k vratům Temelína?), ať dostanou co nejvíce za svůj zmařený domov!

Neodlučně k horám patří voda ve všech skupenstvích a Krušné hory jsou na vodní srážky jedny z nejbohatších. Prakticky každé hory s rozsáhlými lesními porosty představují velký rezervoár zdrojů povrchové vody, která vsakuje do půdy, vypařuje se, a nebo odtéká do údolí. Právě lesy ovlivňují příznivé rozložení těchto procesů do delších časových úseků a umožňují plynulé využívání celého zdrojového potenciálu povrchové vody. S lesy proto víceméně souvisí vodní hospodářství. Horské zdroje povrchových vod mají stěžejní význam pro podhůří a jejich všestranné využití je předmětem zájmu na obou stranách hranice.

Voda ovšem dokáže být i dravým živlem a musí se s ní stále počítat. Jde hlavně o přívalové vody z potoků, stékajících ze strmých úbočí. Toto nebezpečí znásobil ústup poškozených lesů ve vrcholových partiích hor. Les přestal působit jako přirozený regulátor normálního průběhu vodního koloběhu a podíl srážek odtékajících

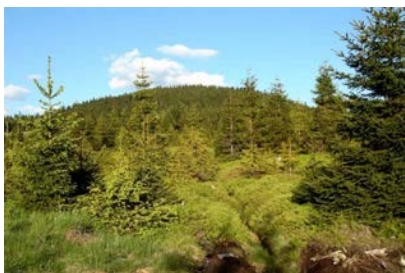
asi 200 m dlouhý zemní sesuv na jižním svahu masivu Klínovce vznikl po vydatných deštích v roce 2002

po zemském povrchu se tak podstatně zvýšil. Připočteme-li mnohaleté řádění socialistického podniku Meliorace i v nejvyšších partiích hor, nedivme se, že absorpční kapacita hor je dnes minimální. Na místě je varovně vztyčit prst, období kritického nedostatku kvalitní vody se nezadržitelně blíží! Tuto situaci se vynasnaží zneužít polehoučku se probouzející betonová lobby, která už dnes vehementně naznačuje, že by vodní režim hor (nejen Krušných) bylo třeba regulovat přehradami. Co je naplní vodou, pro jistotu neřeší.

lijáky v roce 2002 ničily v horách zejména cesty, odnesly části odvalů, obnažily kdysi zasypané kolejnice i zajímavé výchozy hornin, ale odkryly i rudní žíly, bohužel sterilní (stříbrné dráty z nich nečouhaly)
(Jáchymov – lesní cesty a potoky, 2002)

seriál meliorace

Národní přírodní rezervace Božídarské rašeliniště (2007)

Hřebečná (2010)

Hřebečná (2010)

Hřebečná (2007)

PR Ryžovna (2010)

PR Ryžovna (2010)

PR Ryžovna (2007)

Klínovec (2010)

Klínovec (2010)

Klínovec (2007)

Jáchymov-Mariánská (2008)

Hřebečná (2007)

Hřebečná (2007)

meliorace dodnes drénují mokřady, louky i lesy, místy se dokonce provádějí nově

Krušné hory jsou pupeční šňůrou spojeny s podkrušnohorskými pánvemi i vulkány. Svěho času dodávaly surovinu pro budoucí hnědé uhlí, dodnes harmonicky spolupůsobí na vývěry nejrozumnějších léčivých pramenů, neboť jsou infiltrační oblastí pro termální prameny v podhůří. Symbióza hor a podhůří byla a je ovšem daleko mnohostrannější. Samotný reliéf Krušných hor, vytvářející převládajícímu severozápadnímu vzdušnému proudění z Atlantiku výraznou terénní překážku, vyvolává drsné a vlhké podnební podmínky na horách, ale zároveň i „dešťový stín“ v jejich zázemí. V zájmu zachování základních mimoprodukčních funkcí lesa, zvláště jeho funkce vodohospodářské, se proto dnes opět nesměle mění druhová skladba dřevin ve prospěch listnáčů. Způsob obhospodařování se snad v budoucnu bude trvale lišit od tradičního pojetí horského lesnictví v té podobě, která byla založena radikálním přechodem na smrkové monokultury v 18. století po celé Evropě. Svým charakterem odpovídají dnešní krušnohorské smrčiny lesním společenstvím, která se vyskytují ve Skandinávii nebo v sibiřské tajze, nikoli ve střední Evropě. Charakter lesního porostu vytváří naprosto dominující smrk ztepilý (*Picea excelsa*), jen ojediněle je vtroušen jeřáb obecný (*Sorbus aucuparia*). V nižších polohách se častěji vyskytují ještě buk lesní (*Fagus sylvatica*) a javor klen (*Acer pseudoplatanus*), případně bříza pýřitá (*Betula pubescens*).

Konejme rychle!
Stromy se čím dál víc podobají člověku.
Už nerostou v lese.
Les stromy vyrábí!

(Český mlýn, 2007)

(Myslivny, 2009)

smrk ztepilý i údajně „odolnější“ smrk pichlavý přes proklamace o lepším životním prostředí kupodivu odumírají i v novém tisíciletí

seriál les

ač se motorový „oř“ tváří sebevíce suverénně, tomu živému se vyrovná snad jen na rovinách
(NPR Božídarské rašeliniště, 2007)

výsadbou jedle nebo listnatého stromu, aby se dožily produkčního věku, péče o les končit nemůže, nemluvě o tom, že jejich podíl ve smrkových monokulturách je stále nedostatečný (okolí Meluzíny, 2007)

smrčky ze školek se po vysazení chrání nátěrem, tam kde rostou spontánně musí si pomoci samy a kupodivu to i zvládnou (2007)

značně odolná leč invazivní borovice vejmutovka nejenže do našich hor nepatří, ale když uhnije a spadne oplocenka je stejně bezbranná vůči okusu a otluku zvěře jako běžný smrk (pod Popovskou horou, 2007)

bezmocné jsou i listnaté stromy, stačí díra v oplocence (Srní, 2008)

kůrovec promění zdravý strom v rezavou mrtvolu (Popovský kříž, 2007)

ze stromů, poškozených okusem a otlukem zvěře, už nikdy kvalitní dřevo nezískáme (Oldřiš, 2007)

kde nepomůže člověk, pomáhají ptáci, a to tak vehementně, až někdy i strom porazí (Kamenná hora, 2006)

poškozené stromy se snaží pomoci si samy zasmolením rány

(kdekoli po těžbě, 2006)

poškození stromů nešetrnou těžbou se „pachatel“ snaží zmírnit ochranným nátěrem

(kdekoli po těžbě, 2008)

při sebemenším vánku se pak zdánlivě zdravý strom láme jako sirka, neboť hniloba už vykonala své

(Oldříš, 2007)

nešvary dnešní civilizace, odhodit kdekoli jakékoli odpadky, provází i lesní dělníky, u nichž by neškodil šetrnější vztah k životnímu prostředí a úcta ke krajině, zvláště když používají chemické přípravky

(Jelení, 2008)

bez chemie se smrkové monokultury neobejdou

(Jelení, 2008)

po větrné pohromě bývá v někdejším lese tragicky smutno...

(Popovská hora, 2007)

... pak ale nastoupí těžké lesní stroje, které neurvale ničí cesty...

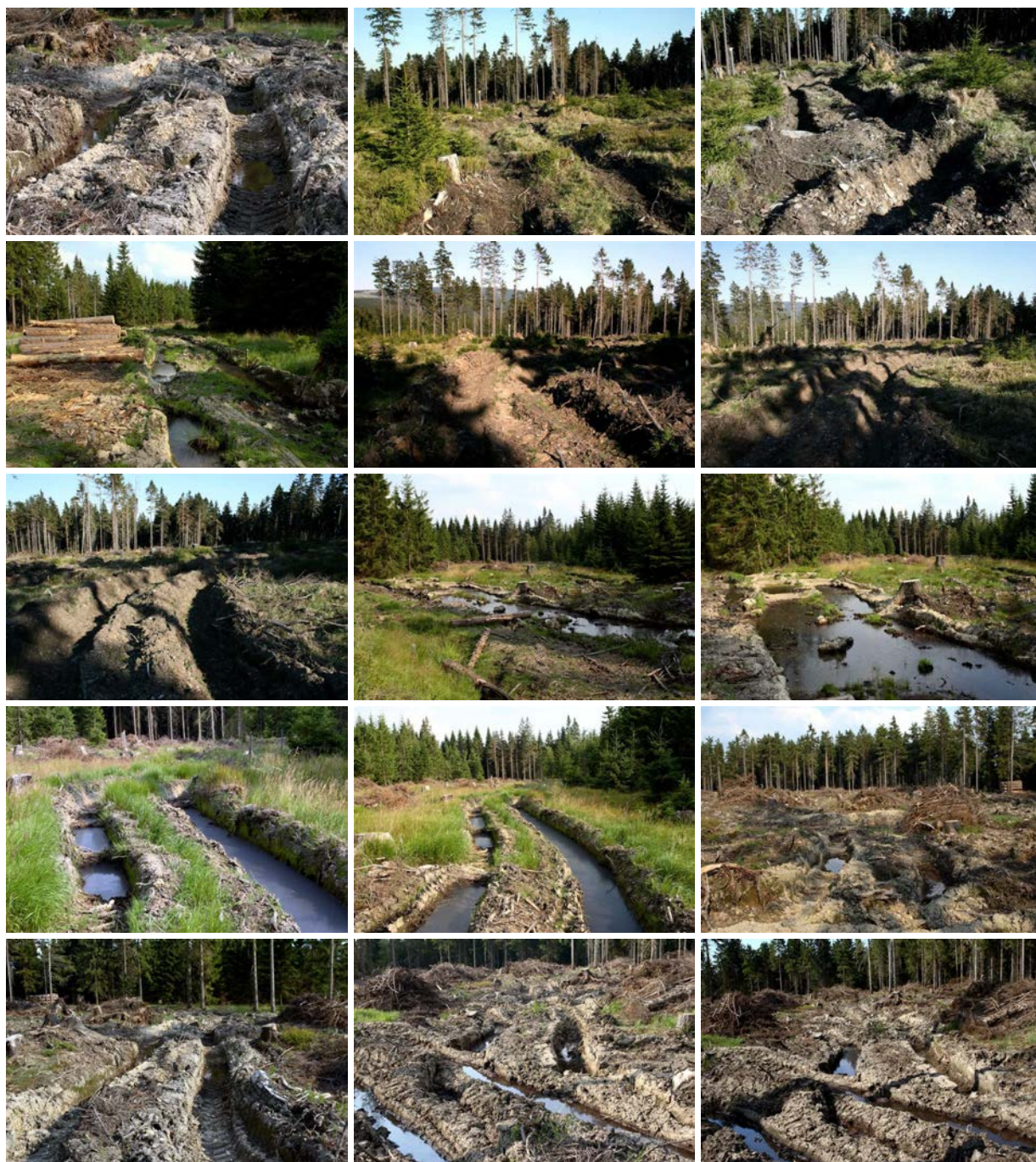
(Mariánská, Dolní Popov, 2007 a 2008)

... neboť maximalizace zisku nebere ohled ani na cesty, ani na mladý porost...

(Hřebečná, Vršek, 2007)

... o krajině ani nemluvě, neboť nabýváte dojem, že zíráte na bitevní pole

(Zlatý Kopec, 2007)

Ve vývoji osídlení Krušných hor měla a má svůj význam také doprava. Dříve to byla železnice, která zpřístupnila i vrcholové části, dnes má rozhodující roli automobilová, méně už autobusová doprava, která přiblížila prakticky každé zákoutí.

Hlavní rekreační zájem se vždy soustřeďoval spíše na krátkodobou zimní rekreaci, vzhledem ke zpravidla velmi dobrým sněhovým poměrům. Snadná dostupnost hor dnes zvyšuje zájem i o cykloturistiku, kdy zejména náhorní planiny bez náročných převýšení umožňují nevšední zážitky i rodinám s malými dětmi. Zkrátka nepřijdou ani milovníci adrenalinových sportů, neboť jízda po sjezdové trati např. z Klínovce dá pořádně zabrat i těm nejodvážnějším.

průzkumný seriál
(zaslouží si i krávy svůj přechod „pro chodce“?)

proč jsou pořád jen za těmi dráty?... ... vidíš, to co já, mají se tam lépe...

... tak zdrhneme z ohrady...

... a co teď, je tu silnice a něco jede...

... už jdu na pomoc...

... ono to snad nezastaví, já to tedy trknu...

... leklo se to, tak já jdu...

... dělejte, řítí se další...

... ten to neubrzdí, nikam nejdu...

... hněte sebou, nebo do vás vrazí...

... já se radši klidím zpátky...

... bylo to o fous, tak honem ...

... už zase něco jede...

... a značku přechodu sem nedají ...

... nebrblej a radši si pospěš, je to tu šťavnatě zelené...

(Myslivny, 2010)